

Učiteljski Tovariš

Stanovsko političko glasilo UJU — Poverjeništvo Ljubljana.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Franciškanska ulica 6/1. Rokopisov ne vračamo. Ne frankiranih pismen ne sprejemamo. Izhaja vsak teden. Naročnina letno 60 Din, za inozemstvo 80 Din. Člani pov. UJU plačajo list s članarino. Oglaš po ceniku in dogovoru, davke posebej. Pošt. čeh. rač. 11.197. Telefon 3112.

Nekaj bilance.

Dne 6. januarja minejo tri leta, odkar so predsedniki slovenskih učiteljskih društev v mestni hiši ljubljanski prekinili s staro smerjo v naši organizaciji in na očiten, manifesten način prelomili s tradicionalno, strankarsko usmerjeno stanovsko politiko ter se izrekli za enotno organizacijo vsega slovenskega učiteljstva.

Brez pretiravanja lahko trdimo, da je ta dogodek pomemben tudi za obče kulturno in politično življenje Slovencev. Stanovski pokret učiteljstva je do danes najjačji afront proti prizadevanju političnih strank, izločiti iz našega političnega in kulturnega življenja vsak drugi kot strankarsko politični kriterij za načelno ločevanje in zbiranje duhov. Strahotno tesno je naziranje, na katerem temelji to prizadevanje in usodno za narod, ako si popolnoma osvoji javno mnenje.

Slišali smo takrat očitke, da ne bo imela organizacija več nobene načelne smeri in nobenega kulturnega programa, ker nekateri tesni strankarji niso mogli razumeti, da bi razen nasprotja, izraženega v bojnih geslih: tu naprednjak — tu klerikalec, še obstajali kateri drugi načelni problemi. Slišali smo očitke antinacionalnosti od strani ljudi, ki so oficijelni nacionalizem vzeli v zakup in ga do kraja diskreditirali.

Medtem pa smo idejno grebli v globino in širino. Učiteljstvo, ki je prej capljalo za drugimi, korak danes — oproščeno duhovnega varuštva — v prednjih vrstah ter utira pot globljemu, organskemu pojmovanju naših življenjskih problemov. Dalje smo stran od oportunističnega slogaštvu kot kdorkoli. Nobenemu načelnemu problemu se nismo izognili in slepomišnja v takih zadevah ne poznamo. Ta naša iskrenost je najboljši porok trdnosti naše stanovske stavbe. Dočim vidimo vsepovsod ali nihanje in oportunizem, ali idejni razkroj, je ostala naša pot ravna.

Kako je to možno? — Misel stanovskega edinstva bi bila prazna ali — sindikalno pojmovana — pretesna, ako ne bi temeljila v globljem pojmovanju naših dolžnosti do naroda, v etično, socialno in človečansko fundirani narodni misli. Kaj je bolj zopnegna na svetu kot stanovska samozaverovanost in zapetost! A mi smo zavarovani pred njo, ker se čutimo kot celota v službi naroda in eno z njim — tudi kadar se borimo za svoja stanovska prava. Od tod naša moralna moč, da smo lahko trdi in strogi tudi napram sebi in ne olepšavamo nič, kar je gnilega in slabega v naših vrstah. In tega ni malo! Kritika, izhajajoča iz čistih motivov, nam mora biti dobrodošla. Kjer je kaka nejasnost, naj se razčisti.

Mnoge razvoj in uspehi organizacije ne zadovoljujejo. So taki, ki trde — ne brez škodoželjnosti — da nismo z novo smerjo nič pridobili, da nismo mogli preprečiti uveljavljanja strankarskih vplivov in protekcije nizma v šolski upravi in tudi ne izrabljanja politične konjunkturo od strani organiziranih tovarišev. — Kdo si ne bi želel, da bi bila naša politična moč večja in naš vpliv na članstvo globlji? A kdo, ako je res objektivni, nam more odrekati vsak uspeh v tem pogledu.

Precejšnje mere naivnosti je treba, ako kdo pričakuje in zahteva od stanovske organizacije, da bi docela izločila politične vplive iz šolskega življenja. Stanovska organizacija, ako je neodvisna in borbena, lahko omeji te

vplive na nek minimum in bo to tem lažje dosegla, čim razvitejši sta med članstvom stanovska zavest in moralna, ne more pa v parlamentarni državi preprečiti vsake zlorabe politične moči in tudi ne more izsiliti, da bi prišle na odločilna mesta samo moralno in duhovno jake osebnosti, v katerih objektivnost lahko brezpogojno zaupamo. Vprašajmo se raje, kakšne bi bile razmere, ako bi bili stanovsko razdvojeni v dva ali tri tabor, ako bi stanovske organizacije kot privesek strank podpirale destruktivno delo raznih politikov, gazile načela objektivne uprave, uvajale dvojno moralno v naše stanovsko življenje in izpodkopavale pravo tovarištvo, ako bi politični listi zopet stalno napadali naš stan, nas blatili ter šolo izrabljali kot hvaležen objekt političnega boja.

Brezupni bi bili vsi naši napor, dvigniti stan v celoti, dvigniti ga moralno, duhovno in socialno, vsi naši veliki načrti, ki smo jih komaj začeli izvajati, bi se zrušili in brezmejno žalostne razmere bi zavladale v našem šolstvu.

Res ni v naših vrstah, kakor bi moralo biti, dosti jih je, ki so pripravljeni pogaziti vsa načela, samo da pridejo do svojega stolca, a upanje imamo, da z vztrajnim delom in samovzgojo dvignemo stan iz duševne letargije in da z moralnim pritiskom tudi šibke značaje držimo v mejah stanovske discipline. Naše vrste se vidno strnjajo, iz vsake preizkušnje izhajamo jačji in enotnejši, tako da v tem pogledu lahko mirno zremo v bodočnost.

So tovariši, ki se pritožujejo, da je stanovski pokret ostal bolj na površini in ni duhovno prekrval učiteljstva, so zopet drugi, ki se boje, da bi iz ene enostranosti zabredli v drugo in bi stanovski voz zopet zapeljal na kak stranski tir. Ti tovariši prezrejo, da smo v splošnem vendarle postali duhovno širši, politično treznejši, realnejši in predvsem kritičnejši, prezrejo tudi, da v organizaciji danes ni častnih mest in stolcev, da ni jih mogel kdorkoli rezervirati zase, da nositelj idej in načel, na katerih je zgrajena organizacija, ni četvorica ali petorica ljubljanskih tovarišev, ampak vsi oni, ki so stanovski pokret duhovno sodoživljali in vsa mladina, ki si je te ideje duhovno osvojila. Osebe zginejo, smer ostane — postane še jasnejša, ko je ne bodo oteževale več nobene tradicije.

Nekaterim tovarišem sta vodstvo in stanovsko glasilo premalo borbeni. Tak očitek je od strani mladine razumljiv, upravičen pa je le tedaj, ako je utemeljen v borbenosti članstva. Borbenost, ki se opaja ob radikalizmu besed, ki grozi, a groženje ne izvaja, se spreminja v neresno primojdustvo. Več kot bobneče besede zaleže železna doslednost v boju za načela, stvarna kritika, ki učinkuje z moralno silo argumentov. Borbenost se mora vedno družiti z globoko zavestjo odgovornosti za vsak korak, ki ga napravimo. Vsak korak nazaj pomeni izgubljeno bitko. Tudi društva morajo biti v tem pogledu na mestu, ne le vodstvo.

V marsikaterem pogledu je pokazala organizacija dosti iniciativnosti. Skoro v vseh področjih smo si ustvarili širokopotezne programe in ako nismo prišli pri realizaciji preko početkov, je pripisati šibkemu številu resnih izkušenj in vztrajnih delavcev. Toda tudi njih število počasi raste. Popolnoma pasivna je naša bilanca v pogledu na gospodarsko okrepitve organizacije — ker pri realizaciji naših načrtov dostikrat bitko čutimo. Tu bo treba s podvojeno silo na delo, da zamujeno popravimo.

Se v nekem pogledu nismo storili svoje dolžnosti. Vse premalo dosledno in programatično smo delali za dvig stanovske zavesti in morale in za vzgojo k pravemu tovarištvu. Tu je naša najbolj občutljiva rana. S slučajnostnimi apeli tu ne dosežemo zaželenega uspeha. Od sistematične vzgoje članstva v tej smeri je predvsem odvisna borbenost in aktivnost organizacije. Koliko nesimpatičnega materializma je še v naših stanovskih vrstah! Posamezni idealisti se izčrpavajo v delu, dočim drugi, ki stoje pri delu ob strani, radi borega dinarja organizacijo prispevka zaganjajo krik in vik. To čutijo tudi naše socialne inštitucije. Marsikateri veteran v naših vrstah bi bil, kar se stanovske požrtvovalnosti tiče, mlajši generaciji lahko sijajen zgled. Tudi pravega iskrenega, požrtvovalnega tovariškega mišljenja je vse premalo v naših vrstah. Koliko tihih tragedij se radi tega doigrava v naših šolah. Kako brezbojno in tudi neodkrito postopa tupatam tovariš proti tovarišu! Koliko zagrenjenosti in obupa ima tu svoj izvor. Tudi teh ran v našem stanovskem telesu se moramo dotakniti in jih skušati izlečiti, kjer se da. Povsod na

vseh poljih moramo zbirati svoje sile in se pripravljati za ogromne naloge in težke čase, ki nas čakajo. Nikdar več ne smemo pripustiti, da bi drugi sami odločali o naši usodi.

Lahko, da bomo iznenada stali pred dejstvom, da si bo Slovenija samostojno urejala svoje ljudsko šolstvo. Nimamo mnogo prijateljev. Lahko, da bo to čas najtežje preizkušnje za naš stan, lahko je, da bodo ljudje majhnega formata in tesnega obzorja odločali o naši usodi. A od vseh grehov največji bi bil, ako bi obupavali nad lastnim narodom. Ne bo nas odbil, ako se mu bližamo s čistim namenom. Le v naslonu nanj je naš spas. Ako je borbenost in aktivnost organizacije odvisna od stanovske zavesti članstva, potem je politična njegova moč predvsem odvisna od vpliva in ugleda, ki ga uživa učiteljstvo med ljudstvom. Zato mora biti naše stremljenje za tem, da se s svojim delom v njem zasidramo, zato mora biti ena glavnih nalog stanovske organizacije, da nas za to delo usposablja in da podpira vsa naša stremjenja po nadaljnji in temeljitejši izobrazbi v tej smeri.

Projekt zakona o osnovnih šolah.

(Izpremembe v odseku.)

Ze nad mesec dni dela odsek za proučitev projekta zakona o narodnih šolah v Narodni skupščini ter je izvršil v projektu razne izpremembe. V javnosti je časopisje poročalo o teh izpremembah, deloma pa so se vršile polemike, osobito v pogledu verskega pouka.

Ako pogledamo tretiranje šolske zakonodaje v drugih državah, ali primerjamo sedanjino in nekdanjo borbo za šolske zakone moramo reči, da obravnava tako važnega in dalekosežnega vprašanja z ozirom na razvoj države — nikakor ni na višku.

V splošnem moramo reči, da je odsek tako s stvarnega, šolskega, kakor s stanovskega stališča motreč — že itak ne prvovrstni vladni projekt — prej poslabšal nego posboljšal.

Izmed važnejših izprememb bi omenjali sledeče:

Otvoritev novih šol se je s čl. 17. omogočila v krajih z izredno težkimi prometnimi razmerami že za 20 otrok.

Glede preskrbe učiteljskih stanovanj se je čl. 21. poslabšal tako, da bodo občine dolžne dati stanovanje samo šolskemu upravitelju proti plačilu za zmerno ceno, za ostalo učiteljstvo pa le v onih krajih, kjer sploh ni stanovanj. Ponosno povdarja »Slovenec« uspeh g. poslanca Kremžarja ter pravi: »S tem so slovenske občine rešene nevarnosti, da bi morale zidati poslopja za brezplačno učiteljska stanovanja in dobavljati kurjavo zastoj.«

Poslabšan je bil tudi čl. 35., s katerim naj bi se onemogočilo odujevanje imetja šolskih občin, razen v prosvetne svrhe.

Velika popustljivost se kaže pri čl. 42., 43. in 44., ki govorijo o učnem jeziku na manjšinskih šolah, kar zadeva pri nas tudi šolstvo v Prekmurju.

Število učencev v enem razredu se je v čl. 48. na predlog poslanca g. Kremžarja zvišalo od 45 na 50 ter sprejel dodatek, da pod 20 otrok ne sme biti v razredu.

Popravljen je bil čl. 52. v tem zmislu, da o uporabi učnih knjig ne sklepa samo lokalna, ampak tudi okrajna učiteljska konferenca.

Čl. 83., točka 5. se je izpremenila, da je učitelj dolžan voditi otroke k službi božji in k verskim dolžnostim.

V čl. 89. se je opustilo posebno honoriranje dela na polju ljudske prosvete ter se je spremenil sledeče: Za delo v posebnih težavah dobivajo učitelji nagrado, ki jo odrede oblastni šolski odbori na predlog oblastnih šolskih uprav.

Čl. 92., ki govori o plačah se je sprejel neizpremenjen in se plače ne zvišajo.

Poostiril se je čl. 91., ki govori o bolezenskih dopustih učiteljstva.

V čl. 93. se je poseben poudarek dal katehetom, ki bodo na podlagi tega člena tudi brez posebnega izpita za specialne šole deležni ugodnosti posebnih doklad na teh šolah. Enako so se v čl. 75. posebej povdarili veroučitelji.

V čl. 104. se je izvršila izprememba, ki bo omogočala partizansko gonjo pri nameščanju učiteljstva. Odbor je sprejel določbo, da se je pri oddajanju službenih mest ozirati na željo šolskih občin, izraženo po krajevnih šolskih odborih.

V oblastni namestilni komisiji so po čl. 107. po izpremembi: prosvetni inspektor, oblastni šolski nadzornik, najstarejši upravitelj, ena učiteljica in en član oblastnega šolskega odbora izmed članov oblastne skupščine.

V čl. 120. se je zvišalo število razredov pripadajočih na enega nadzornika na 120.

V čl. 131. se je še bolj zaprla pot dobrim praktičnim šolnikom za sreske nadzornike ter se je dal ves poudarek diplomskemu izpitu na višji pedagoški šoli. Tudi glede oblastnih šolskih nadzornikov se ni oziralo na željo učiteljstva ter se je zaprla pot do teh mest osnovnošolskim praktikom.

Nasprotno pa se je s čl. 135. znižala doklada nadzornikom od 20 na 10 odstotkov.

Ze iz teh potez je jasno razvidno, da se projekt v odseku ne izboljšuje, ampak le poslabšuje.

Prispevajte kot podporniki „Pevskemu zboru UJU učiteljstva“!

Opozarjamo na koncert pevskega zbora učit. UJU, ki se vrši 7. jan. 1929 v Unionu v Ljubljani

LISTEK.

A. M.:

**Matku Kantétu
namesto cvetja na grob.**

Dne 22. pr. m. se je pri Sv. Križu v Ljubljani zgrnila zemlja nad rakvijo upokojenega okrajnega šolskega nadzornika Matka Kantéta.

Nič nenavadnega ni to, saj »odprta noč in dan so groba vrata«, poje naš pesnik-prvak. Toda z njim je legla v grob polstoletna zgodovina razvoja šolstva zdaj zaslužnjega Krasa. Zato nekaj spominov na to dobo, nekaj iz življenja nanj, ki je od leta 1880.—1919. deloval na šolskem polju v sežanskem političnem okraju, od leta 1919. do upokojitve pred par leti pa v Jugoslaviji — nazadnje v kamniškem okraju.

Nisem nikak biograf, zato ne opišem njegovega življenja.

Pred 2 letoma še krepak 70-letnik čaka zdaj počivajoč v naročju matere zemlje z nami vred vstajenja nesrečne rodne grude ob Adriji.

Od leta 1894. okrajni šolski nadzornik za sežanski politični okraj je skoraj polnih

25 let vodil njegovo šolstvo in ga dvignil na višek. Vzdrževano samo iz okrajnih sredstev se je povzpelo na prvo mesto v solčni Goriški. Ponosni smo bili nanje, danes nam je pa šele jasno, koliko dela in truda je imel pokojnik, da je dosegel ta razvoj. Dosegel je to s svojo energijo, s svojim delovanjem. Mož iniciative in neupogljive volje je nastopal samozvestno in ni bil nikdar samo pisar okrajnih glavarjev, v kar so sedanje razmere ponižale nadzornike.

A tudi politično ni bil »limonadar«, kakor je blagovolil imenovati tukajšnji politik-fanatik Primorac, ko sem plediral za mirno sožitje na kulturnem in gospodarskem polju ob prihodu v sedanji službeni kraj.

Pokojnik je hodil odločno tudi po poti svojega političnega udejstvovanja in ni sklenil kompromisov.

Zato je zrl s skepsjo naš stanovski preporod, ker se je bal, da pridemo z dežja pod kap z načeli depolitizacije. Možu, ki je živel v težkih političnih razmerah v bivši Avstriji in je stal odločno na mestu, ki ga je smatral edino pravim, nisem zameril.

Njegov značaj naj pokažejo naslednja dejstva:

Ko je nastopil mesto okrajnega šolskega nadzornika, je tudi v Sežani kot drugod po Sloveniji kraljevala nemščina v uradih. Ko

se je nekoliko razgledal v svojem novem delokrogu, jo je kratkoma zavrgel in od leta 1897. ni izšel od okrajnega šolskega sveta več nobeden nemški akt. Toda tudi okrajno glavarstvo je začelo slovensko uradovati in kmalu je bila slovenščina uradni jezik vseh državnih uradov na Goriškem. Menite morate, da so bili na namestništvu in drugod Slovenci — uradniki! Večinoma so bili to Nemci kot drugod po Avstriji. V neprestani in uspešni borbi z vlado in njenimi Benjamini — Italijani si je Primorje izvojevalo pravico uporabe narodnega jezika v vseh uradih.

Povdarjam pa, da so bili Italijani avstrijski Benjamini in da so trditve današnjih primorskih gospodarjev o mučeništvu Italijanov pod Avstrijo v zadnjih predvojnih desetletjih bajke za politične otročaje.

Po drugih slovenskih pokrajinah smo pa do prevrata nemčili in krivili hrbe pred avstrijskimi birokrati — kar ni bil v mali meri sad brezplodne strankarske borbe.

Prišlo je do svetovne vojne. Okraj, kjer je bilo sorazmerno največ učiteljev doma, je bil sežanski. Vsi superarbitriranci, ki so dobili B ali C klasifikacijo, so bili doma. Pouk se je vršil po šolah do fronte, izvezmi evakuirani del Krasa, kjer je paševal nadvojvoda Jožef s VII. armadnim zborom. Pokažite mi

med nami moža, ki bi se upal v tistih dneh reči učitelju vojak: »G. učitelj ostanite na mojo odgovornost še nadalje doma.« S svojim vplivom je dosegel, da smo bili oproščeni in doma v najtežjih momentih, ko se je lomila fronta in je le malo manjkalo, da nismo vsi zbežali daleč v zaledje.

Med tem pa je n. pr. na Kranjskem gospodovala soldatstva, ki so ji gospodje pri deželni vladi pridno sekundirali in gonili učiteljstvo brez izjeme v svetovno klavnico (častne izjeme med njimi upok. viš. šol. nadzornik Josip Novak izvzete).

In še eno poglavje načnem. Koliko gorja, koliko preprirov in zavisti je povzročala nepravilna delitev podpor po vpoklicanih in Amerikancih.

Orožništvo je mnogo dobrega, a tudi mnogo zla povzročilo s svojimi uradnimi poročili.

Tudi tu se je pokojnik izkazal. Kot predsednik komisije za delitev podpor je pokazal tako širokogrudnost, da ga menda ni Krasčevca, ki bi ga ne ohranil od tedaj v dobrem spominu. Stojče na stališču, naj država, ki je zahtevala od državljanov najdražje njih življenje, vzdržuje njihove svojce, je omogočil prejem podpore vsem družinam vojakov in vsem družinam v Ameriki živečih rojakov. In prihajale so v okraj podpore po bratih in